

Jedinstvena knjiga o odgojnoj ulozi bake i djeda

Dubravka Miljković
i Višnja Grozdanić:
**DJED I BAKA U ŽIVOTU
UNUKA: UNUCI U
ŽIVOTU BAKE I DJEDA.**

Zagreb: IEP-D2, 2026.

*Čim se rodi dijete,
rode se i djeda i baka.*

Pred nama je knjiga *Djed i baka u životu unuka; unuci u životu bake i djeda* za koju možemo, bez pretjerivanja, reći da je jedinstvena u hrvatskoj pedagoškoj, ali i u svjetskoj literaturi.¹ Na tome možemo zahvaliti vrijednim autoricama Dubravki Miljković i Višnji Grozdanić. Rijetka je knjiga koja može imati toliko korisnika poput ove. Ona će sadržajem, načinom prezentacije sadržaja i porukama koje su plod

¹ Autorice u *Predgovoru* navode dva teksta objavljena u američkom psihijatrijskom časopisu pod naslovom *Baka – problem u odgoju djece* (1937) i *Zbog bake je Ivica postao delinkvent* (1943) kao jednu od činjenica kako tema o ulozi bake/djeda u životu njihovih unuka nije bila predmet šireg zanimanja istraživača ni u svjetskim razmjerima. Dubravka Miljković, jedan od autorica knjige *Djed i baka u životu unuka: Unuci u životu bake i djeda*, zajedno s autoricama Marinom Đuranović i Tomislavom Vidić, objavile su knjigu *Odgoj i obrazovanje: iz teorije u praksu* (2019) u kojoj su istaknule ulogu djeda i bake u odgoju i obrazovanju (str. 171–174). Taj je prikaz o ovoj zanemarenoj teme bio poticaj za pisanje knjige.

različitog iskustva brojnih autora biti potrebna svima koji odgajaju djecu i mlade u odgojno-obrazovnim ustanovama, budućim autorima udžbenika obiteljske pedagogije te svim sadašnjim i budućim bakama i djedovima te roditeljima.

Tema knjige, u znanstvenom smislu, pripada u širem smislu pedagogiji, odnosno obiteljskoj pedagogiji. S obzirom na činjenicu da je ovo prva knjiga u hrvatskoj pedagoškoj literaturi koja je proširila spoznaje o važnim čimbenicima odgoja uopće, a osobito u obiteljskom odgoju, odnosno o baki i djedu, zanimljivo je utvrditi jesu li ti odgojni čimbenici uopće u nekom obliku spomenuti i/ili znanstveno prezentirani u općim ili obiteljskim pedagogijama. Na temelju uvida u deset domaćih udžbenika pedagogije i tri udžbenika obiteljske pedagogije objavljenih od 1948. do 2016., možemo reći nekoliko bitnih činjenica. U općim pedagogijama² autori naglašavaju, najčešće pod naslovom *obitelj i odgoj*, da su roditelji, odnosno obitelj, prvi prirodni odgajatelj. U manjem broju udžbenika pedagogije spominje se ključna odgojna uloga majke i oca u obiteljskom odgoju. U udžbenicima obiteljske pedagogije³ većina autora pod naslovom *roditelji kao odgajatelji* prikazuju složenu i mnogostranu odgojnu ulogu majke i oca. Isti se obrazac – s naglašavanjem odgojne uloge majke i oca – slijedi i u nekim tekstovima koji se bave odgojem u obitelji⁴. Milivoj Gabelica čini korak naprijed i u zbirci tekstova pod naslovom *Razgovori s roditeljima* piše da su baka i djed „nezamjenjiva pomoć u podizanju djece...“⁵ te prikazuje njihove uloge u ostvarivanju odgojne funkcije obitelji.

Prema tome, knjiga *Djed i baka u životu unuka; unuci u životu bake i djeda* originalno je djelo u domaćoj pedagoškoj literaturi i značajan znanstveni prinos proučavanju bitnih odgojnih čimbenika u realizaciji obiteljskog odgoja koji su do sada bili potpuno neopravdano zanemareni. Djelo je originalno i prema metodološkom pristupu, jer nas autorice oslobađaju uobičajenih teorijskih pristupa i rasprava o obi-

² Vidi: Pataki, S. (1948). *Uvod u opću pedagogiju*. Pedagoško-književni zbor; Pataki, S. (ur.) (1951). *Opća pedagogija*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor; Leko, I. (1969). *Uvod u pedagogiju*. Narodne novine; Pavletić, V. (ur.) (1969). *Pedagogija*, II. Matica hrvatska; Šimleša, P. (ur.) (1978). *Pedagogija*. Pedagoško-književni zbor; Malić, J. i Mužić, V. (1989). *Pedagogija*. Školska knjiga; Vukasović, A. (2001). *Pedagogija*. VII. izdanje. Hrvatski katolički zbor „Mi“; Pranjić, M. (2001). *Pedagogija: Suvremena stremljenja, naglasci, ostvarenja*. Hrvatski studiji – Studia Croatica; Silov, M. (2003). *Pedagogija*. Persona; Matijević, M., Bilić, V. i Opić, S. (2016). *Pedagogija za učitelje i nastavnike*. Školska knjiga.

³ Rosić, V. (1998). *Obiteljska pedagogija*. Filozofski fakultet; Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Tonimir; Rosić, V. i Zloковиć, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Graftrade, Filozofski fakultet.

⁴ Paravina, E. (ur.) (1965). *Odgojni problemi u suvremenoj porodici*. Pedagoško-književni zbor; Vukasović, A. (1994). *Obitelj vrelo i nositeljica života*. Hrvatski katolički zbor „Mi“.

⁵ Gabelica, M. (1978). *Razgovori s roditeljima*. Zajednica osnovnih škola SR Hrvatske; časopis *Roditelji i škola*.

teljskoj pedagogiji, njezinim ciljevima, zadaćama, sredstvima i metodama. Međutim, čitatelji neće biti zakinuti spoznajom tih elemenata obiteljskog odgoja jer ih ovdje, s pomoću svojih iskustava, prezentiraju i objašnjavaju mnogi autori, majke i očevi, bake i djedovi te unuci. Bake i djedovi, majke i očevi, s jedne strane, opisuju svoja iskustva u odgoju unuka, a s druge strane, djevojčice i dječaci govore o svojim iskustva i doživljajima u životnom odnosu s odraslim osobama, a to su prije svih baka i djed. U svakoj od životnih priča, odraslih ili djece, možemo prepoznati sve elemente obiteljskog odgoja – i ciljeve, i zadatke, i metode odgoja i međuljudskih odnosa. Posebno je obilježje knjige što je ona – knjiga životnog iskustva i snažnih emocija. Svaki zapis u njoj to potvrđuje. Uz *Predgovor* knjiga sadrži šest poglavlja: Baka, djed, unuk(a), Stereotipi o baki i djedu, Uloga djeda/bake u životu unuka, Uloga unuka u životu bake/djeda, Odnosi bake/djeda s roditeljima unuka te Igre, igračke i igranje s unucima.

Sadržaji o kojima autorice pišu dobivaju prepoznatljivost, životnu filozofiju, vjerodostojnost i osnove obiteljske pedagogije s pomoću tekstova suradnika svrstanim u nekoliko tzv. „okvira“ pod naslovima: Zanimljivost, Zabavni kutak, Iz iskustva, Vjerovali ili ne, S interneta, Iz književnosti, Malo znanosti, Za malu inventuru, Zabavni (?) kutak, Priča za plakanje.

U prvom se poglavlju objašnjavaju pojmovi koji se najčešće spominju, a to su: baka, djed, unuk(a), ali ih objašnjavaju djeca. Jedna od definicija pojma baka glasi: „Bake nemaju drugog posla, nego da budu tu uvijek. One su stare i ne mogu raditi teške poslove ili trčati. Još i ovo: one nas voze u velike trgovine gdje su drveni konji i uvijek imaju nešto sitnog novca. Ako nas izvedu u šetnju, uspore kad na putu vide lišće ili grabe. Nikad ne kažu: Daj požuri!“ A unuk je: „Jedan što mu daju svašta, a tebi ne daju“. Autorice objašnjavaju koji se sve nazivi upotrebljavaju za pojam baka ili djed u različitim društvenim sredinama: baka je npr. baba, bakunica, mamica, stara mama ili majka, a djedu kažu did, dida, deda, ded, nono itd.

Stereotipi o baki i djedu predmet su drugog poglavlja pri čemu se razmatra pitanje starenja. Konstatira se da su mnogi zaključci o tjelesnim, emocionalnim i kognitivnim gubicima starijih osoba utemeljeni više na pretpostavkama i predrasudama nego na činjenicama. Znanost tvrdi da nije točno da su stariji ljudi depresivni i da se povlače u sebe, da mogu malo ponuditi u socijalnim odnosima, da su previše bolesni ili kognitivno oštećeni da bi održavali prijateljstvo te da su ravnodušni i socijalno izolirani. Danas se govori o uspješnom ili produktivnom starenju, a identificirani su i prediktori uspješnog starenja koji se odnose na životni stil, npr. nepušenje, umjereno pijenje alkohola, umjerena tjelesna težina, stabilan brak, tjelesno vježbanje, druženje s bliskim prijateljima i sl.

U trećem se poglavlju prikazuju uloge djeda/bake u životu unuka. Riječima unuka djed i baka su tu da ih vode u školu i kino, da ih vole, čuvaju kad su bolesni itd. Istraživanja pokazuju da djedovi, a osobito bake, imaju veliku ulogu u pružanju podrške djeci, savjetovanju i pomoći pri rješavanju problema. Bliski odnosi s bakom /djedom na unuke djeluje umirujuće, tampon su zona za životne neugode, primjerice zbog rastave braka roditelja. Isto tako, duža razdoblja druženja s djedom/bakom povećavaju dječju emocionalnu inteligenciju, proširuju rječnik i pozitivno utječu na odnos djece prema starijima općenito. Djedovi i bake mogu se svrstati u jednu ili dvije kategorije od njih šest: tu sam kad me trebaš, izvor obiteljske mudrosti, zabavljači, distancirani, zamjenski (surogat) roditelji, paralelni roditelji. Kada unuci pišu o baki/ djedu najčešće spominju i cijene njihovu ljubav, strpljenje, potporu, baka je „glavna ključarica tajni“ ili su oni „anđeli čuvari“.

Autorice pitaju i koja je uloga unuka u životu bake/djeda. Nema sumnje da i baka/djed imaju koristi od druženja s unucima. Druženje pozitivno djeluje na njihovo opće zdravlje jer su aktivni te održavaju fizičku, emocionalnu i mentalnu vitalnost. Dobro je ipak znati da i u druženju ne treba pretjerivati – stres može imati negativne učinke na zdravlje!

Odnose između bake/djeda i unuka uvjetuju i odnosi bake/djeda s roditeljima unuka. Važno je za kvalitetu tih odnosa imati na umu da majka i otac igraju glavnu ulogu u životu svoje djece, dok su baka/djed između glavne i sporedne uloge. To navodi na zaključke: ne nuditi savjete, postavljati nenametljiva pitanja o unucima, ne biti teret svojoj djeci, izbjegavati rivalstvo s drugom bakom i djedom, ne pokušavati s unucima sklapati neke tajne saveze. Narušeni odnosi između bake/djeda i roditelja djece mogu nastati ako se baka/djed upliću roditeljima u odgoj, ne prihvaćaju svoje pogreške, umanjuju ulogu roditelja, misle da imaju neotuđivo pravo s unucima, glume žrtvu, manipuliraju osjećajem krivnje, darovima kupuju ljubav unuka, biraju miljenika, kritiziraju i/ili vrijeđaju. Postavlja se i pitanje što bake/djedovi zamjeraju roditeljima unuka. Oni se žale da im roditelji prerijetko dovode unuke ili da ih iskorištavaju te dovode prečesto i bez prethodnog dogovora ili najave. Iskorištavanje može biti i ekonomsko-financijsko, npr. posuđivanje novaca, traženje različitih ustupaka u pogledu stana, zamjene kuće i sl.

Autorice primjećuju da je često otežan ili onemogućen kontakt bake/djeda s unucima. Tomu mogu biti različiti uzroci, primjerice fizička udaljenost, razvod roditelja, ali i neki drugi, manje ili više jasni razlozi (zabrana kontakta npr. zbog droge, alkohola ili zlostavljanja unuka).

Opsežno, šesto poglavlje, posvećeno je igri, igračkama i igranju s unucima. Najčešće se kaže da bake/djedovi čuvaju djecu, a to znači da je dijete pod nadzorom te da je nahranjeno i čisto, da nije žedno i sl. Međutim, briga o unucima nije, kako

se kaže, samo čuvanje djece, nego su uključene i druge aktivnosti kao što su igre, crtanje, čitanje priča, razgovor, uključivanje u bakine/djedove aktivnosti. Autorice prije nego što opširno prikažu te aktivnosti, njihova pravila, načine organiziranja i provođenja, objašnjavaju osobitosti ili neke zakonitosti razvoja dječjeg mišljenja (u kojim je godinama dijete sposobno nešto učiniti) i socioemocionalnog razvoja, što znači da je potrebno brinuti o promjenljivim djetetovim osobinama.

Prikazana su opća pravila igre: poticati dijete na razgovor tijekom igre, pokazati ono o čemu govorimo, usmjeravati dijete da uočava detalje, dati prednost igrama u kojima dijete može biti kreativno. Mnoge se igre mogu ostvariti u igraonicama/radionicama, provođenjem pokusa, u prirodi.

Autorice u završnom dijelu teksta navode vlastito iskustvo, tj. nazive igara koje su obilježile njihovo djetinjstvo, primjerice slaganje domina, *čovječe ne ljuti se*, igra školice, skrivača, graničara, crne kraljice, pikulanje i dr. Priložena su tri zanimljiva popisa: prvi je popis likova bake i/ili djeda u domaćoj i svjetskoj književnosti, drugi, nazivi filmova i serija u kojima su djed/baka u glavnoj ulozi te treći, preporuke za čitanje/istraživanje.

Izjave baka i djedova, majki i očeva te unuka, koje su u „okvirima“ i najčešće pod naslovom *Iz iskustva*, prava su riznica mudrih i iskrenih misli i poruka o odgoju djece u predškolskoj dobi. Na njih treba obratiti pozornost ako želimo potvrditi neke vlastite spoznaje i postupke, ali ćemo sigurno putem iskustava drugih biti spoznajno bogatiji kao odgajatelji vlastite djece ili unuka. Osobitu pozornost ipak valja posvetiti dječjim mislima jer u njima prevladavaju pojmovi kao što su ljubav, nježnost, poštovanje, zagrljaj.

I na kraju, možemo prepoznati važnu poruku o odgoju iako ju autorice eksplicitno ne kazuju: da bismo poučavali, trebamo nešto znati, ali da bismo odgajali uopće, a u obitelji posebno, moramo biti – netko!

P. S. Ako pustite suzu, što se meni dogodilo, nitko vam ne smije zamjeriti. Dirnule su me riječi četverogodišnjeg Marka kada je nakon djedove smrti rekao: „Dida će se sigurno vratiti! Ostala mu je roba u ormaru!“

Vladimir Strugar